

SCIENTIFIC PAPERS
OF THE UNIVERSITY OF PARDUBICE
Series C
Faculty of Humanities
6 (2000)

**VÝVOJ NÁRODNOSTNÍCH VZTAHŮ V OBVODU OBCHODNÍ
A ŽIVNOSTENSKÉ KOMORY V LIBERCÍ V 19. STOLETÍ**
(Přípravná studie)

Tomáš Jiránek

Fakulta humanitních studií Univerzity Pardubice

Tato práce vznikla s podporou interního grantu Univerzity Pardubice

V současnosti je stále větší pozornost věnována hospodářskému nacionalismu v posledních desetiletích habsburské monarchie. Otázka česko - německých vztahů v rámci hospodářských korporací v době Rakouska-Uherska, jmenovitě obchodních a živnostenských komor, však ještě v české historiografii podrobněji zpracována nebyla. Záležitostí obchodních a živnostenských komor na našem území se více či méně dotkly například práce Josefa Jodla,¹⁾ Pavly Horské,²⁾ Haralda Bachmanna,³⁾ Catherine Albrechtové⁴⁾ či Petra Grulichy.⁵⁾ Vývoj národnostních vztahů v obvodu liberecké OŽK, který ovlivnil i události mimo obvod komory, ale dosud nikdo důsledně neprozkoumal.

Spor mezi Čechy a Němci na severovýchodě Čech, týkající se práce tamní OŽK a vyústivší až v požadavek zřízení nové komory pro české zájemce v oblasti, měl své kořeny v národnostních a politických poměrech habsburské monarchie v posledních desetiletích 19. století a táhl se až do roku 1918, v pozměněné podobě pokračoval v době první Československé republiky. Důvodem bylo na jedné straně výrazné posilování českého živlu v řadách podnikatelstva v dané době a na

-
1. Jodl, J.: Zur Einteilung der Handels- und Gewerbekammern in Böhmen. Praha 1885.
 2. Horská, P.: K otázce vzniku české průmyslové buržoasie. ČSČH, 10, 1962, s. 257-284.
 3. Bachmann, H.: Die Handels- und Gewerbekammern Prag und Reichenberg und der bürgerliche Wirtschaftsnationalismus als sozialgeschichtliches Problem. Bohemia, Jahrbuch des Collegium Carolinum, b. 14, Oldenbourg 1973, s. 278-288.
 4. Albrecht, C.: Chambers of Commerce and Czech-Germans Relations in the Late Nineteenth Century. Bohemia, Jahrbuch des Collegium Carolinum, b. 38, Oldenbourg 1997, s. 298-310.
 5. Grulich, P.: Snahy o zřízení obchodní a živnostenské komory pro východní Čechy. Dipl. práce, VŠP Hradec Králové 1996. K této otázce viz též Jiránek, T.: První svépomocná obchodní a živnostenská komora v Rakousku-Uhersku a její další činnost v Československé republice. Scientific Papers of the University of Pardubice, Series C, Institute of Languages and Humanities, 2 (1996), s. 143-155.

straně druhé nechť čistě německého vedení liberecké komory, do jejíhož obvodu severovýchod Čech náležel, jakkoliv se této skutečnosti přizpůsobit.

Záležitost dostala ještě další, je možno říci česko - český rozměr tím, že o sídlo případné nové komory projevil zájem hned několik měst, z nichž největší snahu vynakládala tři - Chrudim, Hradec Králové a Pardubice. Z nich ovšem pouze jedno - Hradec Králové - leželo v obvodu komory liberecké. Zbývající dvě podléhala komoře pražské, která tak byla do sporů zatažena také.

Projevy hospodářského nacionalismu, zejména česko - německých sporů v habsburské monarchii na přelomu 19. a 20. století, byly velmi četné a zasáhly poměrně široké vrstvy obyvatelstva obou jazyků. Nejednalo se ale o záležitost živelnou, naopak, časem střety v obchodních a živnostenských komorách přerostly ve svého druhu *pravidelnou válku*. Obě strany využívaly různých *zbraní*, organisovaly bojkoty, využívaly tisku, braly v úvahu politická hlediska a hospodářské zájmy prozazovaly či bránily také na politické úrovni. Politika se dostala tam, kde neměla co dělat, totiž do vnitrostátních hospodářských záležitostí, kde nemohla způsobit nic jiného než škodu.

Okruh otázek, jež s tématem souvisí, je velmi široký, a není možné obsáhnout je na několika málo stranách. Tato studie je proto pojata jako přípravná, jejím cílem je vytyčit základní etapy uvedených sporů v druhé polovině 19. století a dokreslit jejich podstatu rozbohem událostí, při nichž výrazněji vypluly na povrch.

Obchodní a živnostenské komory, které ve vyspělejších západních zemích měly mnohem delší tradici, byly v Rakousku založeny až v polovině 19. století. Nejprve předběžný ministerský výnos z 15. XII. 1848 nařídil zřízení OŽK ve všech zemích monarchie, kde je to pro rozsáhlou hospodářskou činnost zapotřebí, jako orgánů poradních, které je vláda povinna vyslechnout před vydáním všech hospodářských zákonů a opatření.⁶⁾ Uvedený výnos ani nevstoupil v platnost. Přesto na základě tohoto dokumentu vznikla jedna komora, a to ve Vídni na počátku roku 1849. Výnos byl brzy nahrazen prozatímním tzv. Bruckovým zákonem z 18. března 1850 č. 122 ř. z., jímž byla celá monarchie rozdělena na 60 komorních obvodů. Na české země připadlo osm komor, z toho na Čechy pět se sídly v Praze, Liberci, Chebu, Plzni a Českých Budějovicích, na Moravu dvě v Brně a v Olomouci a na Slezsko jedna v Opavě.⁷⁾ Komory patřily mezi tzv. zájmové korporace (vedle nich do této skupiny náležely ještě např. advokátní komory, živnostenská společenstva a gremia, zemědělská rada aj.), jež měly hájit zájmy všech oborů živnostenského podnikání. Jakožto korporace založené státem stály komory na rozhraní: na jedné straně měly sloužit zájmům místních obchodníků, řemeslníků a průmyslníků, jejichž členství bylo povinné a kteří ze svých řad vybírali vedení komor, na straně druhé podléhaly státu a plnily i některé správní úkoly. OŽK byly přímo podřízeny ministerstvu obchodu, stát jim ale na jejich činnost nijak zvlášť nepřispíval. Pouze obcím uložil povinnost, aby komorám poskytly místnosti a zařízení. Náklady na

6. Nejedlá, O.: Soupis publikací OŽK v českých zemích pro léta 1850-1947. In: Průmyslové oblasti 2, Ostrava, Profil 1969, s. 226.

7. Neznamená to, že všechny jmenované komory vznikly k datu 18. III. 1850. Zákon pouze vytvořil základnu, na níž se jednotlivé komory ustavovaly v následujících měsících. OŽK v Liberci například vznikla až 12. XI. 1851.

činnost komor se hradily přirážkami k dani ze zisku komorních voličů, tedy těch, jejichž zájmy komory hájily.

Úkoly komor stanovil výše zmíněný zákon v obecné rovině takto: ... *Komory tyto jsou orgánem, jimžto stav tržebnický a živnostnický v známost uvádí ministerium tržebnickému žádosti a potřeby své a podporuje to, co ministerium toto činí ke zvyšování obchodu.*⁸⁾ Náplň činnosti komor podrobněji rozpracovávaly další paragrafy, nové povinnosti pak přicházely v souvislosti s pozdějším hospodářským rozvojem země.

Územní obvody komorám přidělilo ministerstvo obchodu čistě byrokraticky podle tehdejšího správního členění země. To znamená, že opavské komoře připadlo území korunní země Slezska, olomoucké Olomoucký kraj, brněnské Brněnský kraj, českobudějovické kraj Budějovický, plzeňské Plzeňský, chebské Chebský, pražské kraje Pražský a Pardubický, liberecké kraje Českolipský a Jičínský. Takovéto rozdělení nebralo v úvahu hospodářské, národnostní ani geografické poměry jednotlivých obvodů, které se vzájemně lišily rozlohou, počtem obyvatel i hospodářským významem. Tyto okolnosti se navíc v následujícím období, kdy se urychlil hospodářský rozvoj českých zemí, značně změnily.

V prvních letech existence komory teprve musely prokázat svoji potřebnost, při čemž se také projevovaly nedostatky, které bylo nutno odstranit. Neměly to jednoduché, až na konci 50. let byl například vydán **živnostenský řád**, jenž rušil s konečnou platností cechy, odstranil tak jeden z posledních přežitků středověku a zavedl svobodu podnikání. Na druhé straně ale různé nové potíže vznikaly. Nemusely vždy souviset s hospodářstvím. Velmi důležitým prvkem, který významně ovlivnil další vývoj OŽK, se ukázalo být přidělení politických pravomocí komorám.

Tyto **politické pravomoci**, spočívající v právu komor vysílat své zástupce do zemských sněmů (tam tvořily jednu společnou kurii spolu s městy), potažmo do říšské rady (tam měly vlastní kurii),⁹⁾ získaly komory po zavedení ústavního režimu v Rakousku na přelomu 50. a 60. let. Počet poslanců odpovídal velikosti a důležitosti jednotlivých komorních obvodů (např. do říšské rady pražská a liberecká OŽK volily po 4 poslancích, zatímco plzeňská, českobudějovická a opavská jen po 2). Opatření mělo v původním smyslu směřovat k tomu, aby komory jakožto prostředníci mezi státem a vlastním hospodářským životem země a tím pádem i znalci poměrů v této oblasti mohly ovlivňovat hospodářské zákonodárství. To se nepodařilo, neboť v tehdejší době, poznamenané rostoucím napětím mezi Čechy a českými Němci, se národní politické strany snažily získat každý hlas, a proto také začaly věnovat pozornost komorám.

8. Prozatímní zákon o zřízení komor tržebních a živnostních z 18. III. 1850, č. 122 ř. z., § 2.

9. Z 236 volených členů českého zemského sněmu připadalo od roku 1861 15 na OŽK, své zástupce do parlamentu volili členové komor, tedy ne všichni komorní voliči. OŽK v Praze a v Liberci vysílaly po čtyřech poslancích, Cheb tři, Plzeň a České Budějovice po dvou. Do moravského zemského sněmu vysílaly komory v Brně a v Olomouci po třech zástupcích, opavská komora do slezského zemského sněmu dva. Pro volby do říšské rady měly OŽK samostatnou kurii, vysílaly celkem 11 zástupců, z toho Praha, Brno a Liberec po dvou, ostatní komory v Čechách a na Moravě po jednom. Viz Janák, J. - Hledíková, Z.: Vývoj správy českých zemí. Praha 1989, s. 298 an. Dále viz Císařský patent č. 11 z 26. II. 1861, Příloha I. Základní zákon o zastupitelstvu říšském, Příloha II Zřízení zemské a řád volení zemského v království Českém, a zákon z 2. IV. 1873 č. 40 ř. z.

Čeští Němci v době kolem poloviny 19. století ovládali ještě převážnou část podniků v českých zemích. Počet českých podnikatelů sice rostl, ale pomalu a na nižší úrovni. Větší české firmy byly prozatím vzácným jevem. To znamenalo, že také ve všech OŽK hráli Němci zpočátku hlavní úlohu. Stížnosti na tento stav se objevily již poměrně brzy. Například v roce 1866 vypracovali členové Obchodního gremia v Chrudimi, jež náležela do pražského komorního obvodu, návrh reformy orgánů pro obchod a živnosti. Poukázali nejen na špatnou práci výše zmíněných orgánů, ale také na otázku zastoupení všech vrstev podnikatelů v komorách a na otázku národnostní. V návrhu se mimo jiné praví: *Lidé, kteří obchod a průmysl reprezentují, bohužel nejsou vždy tak neutrální jako obchod a živnosti samy a strany, jež na sebe v oněch komorách narážely a které se měřily v každých komorních volbách, to nebyli zastánci celního ochranářství a svobodného obchodu, ani cechovníci a vyznačující svobodné práce, ani průkopníci řemeslného pokroku a ctitelé starého dobrotivého šlendriánu. Ne, to byli - musíme to s upřímným pocitem bolesti přiznat - Němci a Slované, byly to národní strany. ... v pražském komorním obvodu, území, na němž žije dle úředního sčítání lidu z roku 1857 neméně než 1 167 857 Čechoslovanů, 99 899 Němců a 34 870 Židů, členstvo komory tvořili sotva z jedné čtvrtiny Čechoslované, zato ale ze tří čtvrtin Němci. ... Dalo by se předpokládat, že německá většina komor se smíšenými obvody bude vedena poctivým právním smyslem a nezáujatostí k tomu, aby dělala spravedlivé ústupky kolegům české národnosti, kteří jsou jen náhodou v menšině, aby tu polovinu volených poslanců zemského sněmu, onde však jednoho jediného ze svého středu vybrala, a aby byli jako zástupci do zemského shromáždění voleni politicky neutrální, spravedlivě smýšlející muži, kteří žijí jen pro obchod a živnosti.*

Nic z toho se nedělo. Stud a oprávněná nelibost vhněla inteligentnímu českému živnostníkovi slovanského jazyka krev do tváře, když viděl, že v zemi, která čítá téměř 2/3 slovanských obyvatel a z jejichž obchodníků a živnostníků by alespoň polovina mohla být slovanské národnosti, se mezi obchodníky a průmyslníky, povoláními ve volbách OŽK do zemského sněmu, nenajde ani jediný, který by mohl reprezentovat české obchodníky a živnostníky slovanského jazyka, a když bylo vidět, že zástupci obchodních komor v zemském sněmu vždy jako jeden muž sledují též národněpolitický směr. ... Nejsme pro to, aby se obchodníci a živnostníci rozdělovali podle národnosti do stran. Toto dělení zavrhneme jako jev pro zájmy obchodu a živností nanejvýš politováníhodný, a právě proto, že je nechceme a že uznáváme za nezbytný svorný společný postup, v obchodních a živnostenských záležitostech, nemůžeme být přáteli směru, který, opíraje se o umělý volební mechanismus, vyzdvihuje stále jen národněpolitickou stranu a přehazuje přes ni neutrální plášť zastupování obchodních a živnostenských zájmů, aby pod touto zástěrkou teprve opravdu úspěšně dělala jednostrannou nacionální politiku, a pak ji před očima jejich daleko početnějších kolegů slovanského jazyka nechá - s klamným zdáním, že je k tomu oprávněna - vytrubovat do světa: "V Čechách jsou obchod a živnosti německé!"¹⁰⁾ Brzy poté reforma OŽK skutečně přišla, ovšem podnět Chrudimských byl zřejmě pouze jedním z mnoha. Značný význam zde měly jistě i politické otřesy, jimiž monarchie tehdy procházela, a hospodářský vzestup, který na přelomu 60. a 70. let zaznamenala.

10. SOkA Chrudim, f. Archiv města Chrudimi, č. inv. 1 697, k. 808, Promemoria obchodnictva města Chrudimi ministru obchodu baronu von Wüllerstorfovi ve věci reformy orgánů pro obchod a živnos-

Po zavedení dualismu byly komory reorganizovány zákonem z 29. června 1868 č. 85 ř. z. Tento zákon poněkud rozšířil pole působnosti komor, na druhou stranu již nezavazoval vládu k vyslechnutí komor před vydáním zákonů. Nezměnil ale jejich obvody - až na výjimky týkající se několika málo okresů¹¹⁾ a volební řády, jež nadále zvýhodňovaly bohatší podnikatele, to jest především Němce.¹²⁾ V tomto ohledu přišla změna až v první polovině 80. let, kdy se Čechům podařilo dosáhnout většiny mezi tzv. skutečnými členy¹³⁾ komor v Praze, Plzni a v Českých Budějovicích.¹⁴⁾ Obvod chebské komory zahrnoval téměř výhradně německé oblasti, tam k významnějším národnostním střetům nedocházelo, většinu si Němci zachovali i ve smíšených komorách na Moravě a ve Slezsku. Nejpalčivěji se národnostní spory projevovaly na půdě liberecké OŽK, kde poměrně silná česká menšina (Češi tvořili více než 40 % obyvatel komorního obvodu, rozpínajícího se od Krušných hor až k jižnímu okraji hor Orlických) díky většinovému volebnímu systému neměla v komoře odpovídající zastoupení. V prvních 50 letech liberecké OŽK z celkem 207 skutečných členů komory bylo jen 7 Čechů, z 85 dopisujících ani jeden. Od roku 1884 se žádný Čech nestal skutečným členem komory.¹⁵⁾ Německé vedení komory nebralo v úvahu potřeby českých zájemců, odmítalo jejich českou korespondenci, přecházelo mlčky jejich protesty a zvýhodňovalo Němce. Ačkoliv je třeba přiznat, že podle §19 zákona o obchodních komorách bylo komorám vyhrazeno právo stanovit si jednací jazyk, přece jen nelze tento postup označit jinak než za krátkozraký, neboť poškozoval českou menšinu a popuzoval ji proti Němcům ve vedení komory i proti Němcům obecně.

Kde stály počátky národnostních rozporů na severovýchodě Čech, z jakých kořenů vyrůstaly a jakou měly podobu?

Obchodní a živnostenská komora v Liberci, jednom z důležitých středisek českých Němců, vznikla v roce 1851. Mezi muži, kteří stáli v jejím čele, se nacházelo mnoho německých nacionalistů. Například Johann Liebieg, první předseda komory, a Anton Anschiringer, její sekretář v 50. a 60. letech 19. století, byli známými

-
11. Obvod liberecké komory se změnil poprvé v roce 1855 v souvislosti s reformou správního členění země. Tehdy byl ztracen soudní okres Poděbrady, ale získány okresy Libochovice, Roudnice a Teplice. Při reformě správních úřadů v roce 1868 došlo k druhé změně, jež znamenala ztrátu okresů Nymburk a Městec Králové (Königstadt) a získání okresů Duchcov a Bílina. Od té doby zůstal obvod liberecké komory beze změn až do konce první Československé republiky. Viz Tausche, E.: Die Handels- und Gewerbekammer Reichenberg. In: Reichenberg. Berlin 1929, s. 218.
 12. Volební řády do komor vznikaly v 50. a 60. letech, v době největší moci německé liberální strany, která měla zájem na tom, aby komory byly ovládány Němci, především bohatými podnikateli. Viz Horská - Vrbová, P.: K otázce vzniku české průmyslové buržoasie. ČSČH, 1962, s. 264.
 13. Skutečními členy komory nebyli všichni podnikatelé v obvodu, ti měli jen volební právo - omezené navíc censem a jednotlivými kategoriemi, (tj. pro velký, střední a malý obchod či průmysl) - které jim umožňovalo volit skutečné členy komor v komorních volbách. Skuteční členové byli voleni na 6 let do sekcí obchodní a živnostenské, Liberec a Cheb měly také sekci hornickou. Počet členů komor určilo ministerstvo obchodu, dle zákona z r. 1868 Praha 48 (30), Liberec 48 (20), Brno 48 (20), Plzeň 36 (10), Opava 36 (10), Cheb 32 (10), Olomouc 28 (10), České Budějovice 24 (10). V závorce je uveden počet členů dle zákona z roku 1850. V pozdější době došlo ještě k dalším změnám. Členství bylo čestné.
 14. Tehdy naopak moc německých liberálů upadala. Viz Horská - Vrbová, P.: K otázce vzniku ..., s. 276-277.
 15. Gruber, J.: Zur Frage der Einteilung der Handelskammerbezirke in Böhmen. Praha 1906, s. 9.

stoupenci velkoněmectví. Přesto se v těchto desetiletích národnostní rozpory zřejmě neprojevovaly vůbec, nebo jen výjimečně.¹⁶⁾

Potíže se začaly množit až poté, co se Češi prosadili jako podnikatelé v některých průmyslových oborech (nejdříve se jednalo hlavně o zemědělský průmysl a výrobu zemědělských strojů). Český průmysl byl na vzestupu od 60. let 19. století, a to jak uvnitř Čech, kde vznikaly nové průmyslové oblasti, tak i v pohraničí, osídleném převážně Němci. Začínalo se ovšem z malých poměrů, a tak vyšla najevo překážka, jež mohla brzdit další vývoj. Byl to vysoký census daně ze zisku, který při volbách do vedení komor zvýhodňoval bohatší podnikatele, téměř bez výjimky Němce. Na základě změny volebního řádu v první polovině 80. let se podařilo Čechům získat většinu ve vedení komory pražské, plzeňské a českobudějovické, zatímco v ostatních neměli zastoupení buď žádné, nebo jen nepatrné. Tento stav vyústil v nejbouřlivější spory na územích spravovaných OŽK v Liberci. Díky rychlému vývoji českého průmyslu se původní vymezení obvodu liberecké komory, vycházející z tradice staré textilní oblasti, stalo sporným. Nápravu nepřinesl a snad ani nemohl přinést nový komorní zákon v roce 1868, tedy v době, kdy výše naznačené potíže teprve začínaly získávat určitější obrysy. Během několika málo roků ovšem narostly do takových rozměrů a liberecké vedení prokázalo tak malou ochotu řešit je dohodou a změnou svého postoje, že se objevily první **návrhy na zřízení komory nové**, pro české zájemce, jejichž potřeby OŽK v Liberci neuspokojovala. První požadavek v tomto smyslu se objevil v polovině 70. let. To se zřejmě stalo zpětně podnětem pro Němce, aby - i v souvislosti s celkovým politickým vývojem v zemi - zahájili ostřejší nacionální politiku na půdě komory.

Proto také začali věnovat větší pozornost komorním volbám, proto se od pol. 80. let nestal žádný Čech skutečným členem komory, proto se stále častěji vyskytovaly případy stranického přístupu komory při řešení čistě hospodářských záležitostí. Již v polovině 80. let se Josef Jodl ve svém spisu věnovaném právě rozdělení obvodů OŽK v Čechách ptal, proč jsou OŽK v Čechách brány v úvahu jen jako domény německých liberálů řízené vládnoucí klikou, která dělá téměř výlučně národnostní politiku, místo aby zastupovala zájmy obchodu a živností.¹⁷⁾

Spory mezi Čechy a Němci propukaly v nejrůznějších oblastech. Mezi nejdůležitější lze zařadit otázku **rozdělování peněžních podpor živnostenským pokračovacím školám a stipendií nemajetným žákům**. OŽK byly dle nařízení ministerstva kultu a vyučování z r. 1883¹⁸⁾ povinny podporovat z komorních prostředků živnostenské pokračovací školy, které se nacházely v jejich obvodu. Příspěvky byly poskytovány na základě žádostí jednotlivých škol. V listopadu 1888 zaslalo Obchodní gremium v Hradci Králové stížnost ministerstvu obchodu ve Vídni, v níž upozorňovalo na nespravedlivý postup komory, jež v předcházejících letech pravidelně poskytovala příspěvek českým pokračovacím školám v Hradci Králové, Kuklenách,

16. Anton Anschiringer vydal na přelomu 50. a 60. let 19. století Album der Industrie des Reichenberger Handelskammer-Bezirks, v němž se místy zmiňuje o českém obyvatelstvu, ale jeho popis je věcný, beze stopy nacionalismu. Hoffmannová, J.: Anton Anschiringer a jeho Album der Industrie des Reichenberger Handelskammer-Bezirks. Doslov. Praha, Národní technické museum 1981. Je ovšem také možné, že Němci české snahy tehdy ještě nebrali vážně, neboť pro ně na dané úrovni neznamenal žádnou hrozbu.

17. Cit. dle Bachmann, H.: Die Handels- ..., s. 280.

18. Nařízení ministerstva kultu a vyučování z 24. II. 1883 č. 3 674.

Hořicích, Novém Bydžově a Mnichově Hradišti, ale *od té doby, co se všechna česká města komorního obvodu vyslovila pro rozdělení liberecké komory na českou a německou* (jednalo se o žádost z 6. IV. 1888 - pozn. T. J.), *odpírá tato komora pod nejrůznějšími záminkami českým pokračovacím školám tyto subvence, takže tyto školy nemohou prospívat tak, jak vyžadují školské, ba státní zájmy. Proto školní výbory jsou ... nuceny výdaje pro školy omezovat a vydávat méně za učební pomůcky atd. a pracovat více s deficitem, jenž nemůže být pokryt z žádných jiných příjmů.*¹⁹⁾ Vedení komory namítalo, že žádosti o subvenci byly podány příliš pozdě. Češi ovšem upozorňovali, že komora nestanovila předem lhůtu nebo ji neoznámila českým školním výborům, a důvody viděli jednoznačně v národnostní nesnášenlivosti. Proto ve své stížnosti zdůraznili, že jde o doklad oprávněnosti jejich požadavku na rozdělení komory a že je načase této žádosti vyhovět.²⁰⁾ Ministerstvo ještě v prosinci přikázalo liberecké komoře subvence na rok 1888 dodatečně vyplatit. Liberečtí odpověděli, že by věc stejně vyřídili, ale se zpožděním. A neodpustili si výtku, která napětí v komorním obvodu jen potvrdila - že Obchodní gremium v Hradci Králové nemá co vystupovat jménem živnostenských pokračovacích škol, které s ním nemají nic společného.²¹⁾

Rok 1890

Brzy po výše uvedených sporech o peníze pro pokračovací školy se otázka nové obchodní komory pro východní Čechy dostala na vyšší úroveň. V lednu roku 1890 byl požadavek v tomto smyslu zahrnut do známých **punktací**, ale přesto se nedočkal naplnění. Stejně dopadl i následný návrh poslance K. Mattuše v českém zemském sněmu. Sněm jej sice přikázal vyrovnávací komisi, ta jej však neprojednala.

V souvislosti s oživením - byť jen krátkým - naděje na zřízení nové OŽK se ozvala také města, jež si činila nárok na sídlo případné nové komory. K nejstarším žadatelům Chrudimí a Hradci Králové²²⁾ se tentokrát přidaly také Pardubice a Jičín, vedle nich ovšem i Ústí nad Labem a Teplice, města s převahou německého obyvatelstva. Rovněž tyto žádosti, podpořené četnými peticemi, nebyly vyřízeny. Vyskytl se zde ale nový zajímavý prvek, totiž právě **účast národně německých měst**, jejichž požadavky byly ve srovnání s městy českými zdůvodněny jinak. Díky tomu vypluly na povrch další nesrovnalosti, pro něž liberecká komory přestávala vyhovovat i některým českým Němcům. Žádosti Ústí i Teplic byly postaveny na významu nových nebo v dané době rychle se rozvíjejících průmyslových oborů, pěstovaných právě v dané oblasti, jak naznačili Ústečtí hned v úvodu: *Kein Naturprodukt hat einen so großen Einfluß auf die Entwicklung der Industrie ausgeübt als die Kohle ...*²³⁾ Důležitější jsou ale další řádky: Liberec je na samém okraji komorního obvodu, cesta tam je zdlouhavá. Dříve měl v oblasti hlavní slovo textilní a sklářský průmysl, nyní se ale rychle

19. SÚA, f. Vídeňského ministerstva obchodu, i. č. 215, sg. 4/e, k. 411, č. 48 499, Stížnost obchodního gremia v Hradci Králové ministerstvu obchodu z 5. XI. 1888.

20. Tamtéž.

21. SÚA, f. Vídeňského ministerstva obchodu, i. č. 215, sg. 4/e, k. 411, č. 51 494, OŽK v Liberci ministerstvu obchodu 19. XII. 1888.

22. Chrudim žádala říšskou radu a zemský sněm o sídlo komory již v letech 1878, 1884 a 1889, Hradec Králové v roce 1888.

23. SÚA, f. Vídeňského ministerstva obchodu, i. č. 215, sg. 4/e, k. 413, č. 14 220/91, Der Deutsche Gewerbebund in Böhmen českému zemskému sněmu 30. V. 1890.

rozvíjí i těžba uhlí a další odvětví. Vzniká tak poměrně pestrá směsice a komora nedokáže pokaždé správně vyřídit přání žadatelů. Proto se rok od roku množí hlasy z obchodních kruhů, že by se v severních Čechách měla zřídit nová obchodní komora. Dle návrhu Ústeckých měl nový komorní obvod zahrnovat oblast mezi Chomutovem a Benešovem nad Ploučnicí se sídlem - jak jinak - v Ústí nad Labem, středisku oblasti s dobrým dopravním spojením.²⁴⁾ Kollegium pověřené městem Teplice se spíše než na kritiku Liberce zaměřilo na vyzdvižení významu vlastního města, poukázalo na počet firem a počet obyvatel v Teplicích, velkou vytiženost teplického poštovního úřadu (ve srovnání s dalšími městy), význam uhlí, výhodné dopravní podmínky a skutečnost, že stávající komorní obvody díky hospodářskému vývoji už nevyhovují.²⁵⁾ Liberecká OŽK bez újmy přestála i tyto útoky z *vlastních řad* a mohla se dále věnovat nejen práci hospodářské, ale také činnosti ve prospěch českých Němců, díky níž se stávala stále viditelnější i mimo podnikatelské kruhy.

Všeobecná zemská výstava v Praze 1891

Výstava v roce 1891 byla původně zamýšlena jako výstava zemská, to jest bez zdůrazňování národnostních rozdílů vystavovatelů. V dané době se již vztahy mezi Čechy a Němci odehrávaly na úrovni kulturní, politické i hospodářské a liberecká komora hrála v soupeření obou národů významnou úlohu.

Jednání o účasti českých Němců na výstavě byla zdlouhavá a zaznamenala několik zvratů. Zatímco v letech 1888 a 1889 německá strana nedoporučovala účast na výstavě, v roce 1890 se Němci rozhodli opačně.²⁶⁾ Dne 1. III. 1890 se konala v Praze za předsednictví místodržícího konference o zemské výstavě 1891. Konferenci obeslali i Němci, neboť řada projednávaných otázek se jich bezprostředně dotýkala. Mezi nejdůležitější patřila účast německých živnostníků a průmyslníků zvláště z obvodu liberecké OŽK, který patřil k nejprůmyslovějším oblastem země,

. Nakonec došlo k dohodě, vedení liberecké komory se rozhodlo pro účast na výstavě a pojalo ji jako prestižní záležitost. Následně rozeslalo podnikatelům v obvodu tři platební poukázky pro základní fond, garanční fond a speciální fond výstavy, doprovázené výzvou:

Průmyslníkům a živnostníkům libereckého komorního obvodu!

K účasti na Všeobecné zemské výstavě, jež se bude konat v nadcházejícím roce v Praze, jsou zváni všichni živnostníci a zemědělci, veškerý průmysl z Čech. Díky vstřícnosti obou stran jsou nyní odstraněny překážky a pochybnosti, jež dosud stály v cestě všeobecnému přijetí pozvání k společné hospodářské práci, k pokojnému soupeření v hospodářské oblasti.

V souladu se všemi faktory, jež vždy byly a jsou určující pro naše rozhodování a činnost ve veřejném životě, může dnes OŽK v Liberci prohlásit, že účast na zemské výstavě 1891 je čestnou povinností každého průmyslníka v zemi.

24. Tamtéž.

25. SÚA, f. Vídeňského ministerstva obchodu, i. č. 215, sg. 4/e, k. 413, Žádost městské rady v Teplicích ministerstvu obchodu 24. V. 1890. Tepličtí přesněji vymezili obvod navrhované komory, mělo se jednat o politické okresy Teplice, Ústí nad Labem, Litoměřice, Děčín, Most, Chomutov a Zatec. Tamtéž.

Od doby, kdy se vůbec v Čechách dalo mluvit o nějakém průmyslu, nacházel se na severu země; zde, v našem komorním obvodu je jeho první vlast ...

Aby však byl obraz průmyslu a živností českého severu úplný, aby byl důstojným svědectvím jejich velikosti a významu, je nezbytné, aby žádný průmyslník nechyběl, ... nelekal se obětí s tím spojených, které - jak si přejeme a doufáme - budou jistě splaceny nejen morálním, ale i materiálním úspěchem vystavovatelů ze severních Čech. ...²⁷⁾ Komora dále malým podnikatelům radila, aby se sdružili za účelem společné účasti na výstavě, slibovala pomoc radou i penězi. Všechny otázky spojené s výstavou měl sledovat Filiální výbor, který liberecká komora ustavila. Severočeský průmysl se ale nemůže nechat pozvat na Všeobecnou zemskou výstavu v Čechách jen jako host ... je tu i povinnost podílet se na zajištění materiálních, finančních základů podniku. ... Speciální fond je určen hlavně k podpoře drobných vystavovatelů z libereckého komorního obvodu. Komora přispěje do všech tří fondů velmi podstatně. ...²⁸⁾ Tento svůj slib komora skutečně dodržela. Do základního a speciálního fondu poskytla 5 000 zlatých, do záručního fondu 3 000 zlatých.²⁹⁾

Nakonec ale bylo vše jinak. Pro další rozpory Němci výstavu neobeslali, z výstavy zemské se stala výstava čistě česká. Na jednu stranu to znamenalo nepochybně ochuzení, neboť mimo zůstaly právě nejprůmyslovější části Čech, na stranu druhou ale Češi prostřednictvím výstavy mohli veřejně prokázat, jakého stupně vývoje v hospodářské oblasti dosáhli a že za českými Němci již nezaostávají tak výrazně, jako tomu bylo pouhých několik desítek let nazpět.

Komorní volby a volební census

Jednou z důležitých okolností, ovlivňujících početní poměr Čechů a Němců mezi skutečnými členy komor, bylo zastoupení obou národností v jednotlivých vrstvách obchodníků a živnostníků z hlediska majetku. Češi se zapojili do podnikání o něco později než čeští Němci, a proto měli mezi bohatšími podnikateli Němci převahu. Naopak Češi ve smíšených oblastech byli početněji zastoupeni v nejnižších vrstvách. Reformy volebních řádů do komor právě díky této skutečnosti v první polovině 80. let zajistily Čechům většinu v komoře pražské, plzeňské a budějovické. Jistý volební census ale zůstal, a tohoto jevu dokázala liberecká komora využít ve prospěch Němců.

Dle zákona č. 85 z roku 1868 pro aktivní volební právo do OŽK měl stačit stejný obnos daně, jaký opravňoval k volbě do zemského sněmu.³⁰⁾ Toto ustanovení se stalo součástí volebních řádů jednotlivých komor. Zemský zákon z roku 1886 stanovil pro oprávnění k volbě do sněmu výši přímých daní nejméně 5 zlatých, a to včetně mimořádné přírážky.³¹⁾ Jednotlivé komory si ovšem mohly ve svých volebních rádech stanovit i jinou částku. Tak v roce 1890 představoval nejnižší volební census v komoře českobudějovické 3 zlaté 15 krejcarů, v komoře chebské stejnou částku, v komoře plzeňské 4 zl. 20 kr. a v liberecké 5 zl. 25 kr., vesměs bez započítání

27. SÚA, f. Vídeňské ministerstvo obchodu, i. č. 215, sg. 4/e, k. 413, č. 21 743/90, Oběžník OŽK v Liberci z 10. IV. 1890.

28. Tamtéž.

29. Komora požádala ministerstvo obchodu, aby uvedené částky mohla zahrnout do rozpočtu na rok 1891 (1.) a 1892 (2.). SÚA, f. Vídeňského ministerstva obchodu, i. č. 215, sg. 4/e, k. 413, č. 21 743/90, Žádost OŽK v Liberci ministerstvu obchodu z 14. V. 1890.

30. Zákon z 29. VI. 1868 č. 85 ř. z., § 7, odst. 2.

31. Viz zemský zákon z 20. V. 1886 č. 52 z. z.

tání přírážek. V komoře pražské hranici tvořilo 5 zl., ovšem včetně přírážky. Znamená to, že zatímco u ostatních komor vyjma pražské mohla částka po započtení přírážky přesáhnout hranici 5 zlatých, stanovenou v zákoně z r. 1886, v libereckém obvodu ji přesahovala i bez přírážky. Rozhodnutí pražské komory z roku 1888, jež určilo právě onu hranici 5 zlatých včetně přírážky a které schválilo ministerstvo obchodu, se stalo precedentem.³²⁾ Komise českého zemského sněmu pro obecní a okresní záležitosti proto vypracovala 22. X. 1890 návrh pro c. k. vládu v tom smyslu, aby zařídila ve všech komorách aktivní volební právo dle stávajícího zákona.³³⁾

Těžko lze předpokládat, že by vedení liberecké komory unikl výše uvedený zákon z roku 1886. V každém případě jí nová úprava nemohla vyhovovat a snad proto její zavedení také oddalovala.

O tom, jak Liberečtí usilovali o udržení čistě německé povahy komory, svědčí **průběh doplňovacích voleb do komory v prosinci 1896**. Češi, kteří věděli, že většinový systém jim znovu neumožní získat sebemenší zastoupení, volby bojkotovali.

Oprávněným voličům bylo doručeno celkem 25 607 hlasovacích lístků, vrátilo se jich 15 728, z toho 196 neplatných, tj. platných 15 532. Účast voličů ve všech sekcích dohromady představovala 61,4% (ve volbách v roce 1894 64,3%).

Volební účast dle sekcí:

Obchodní: I. sbor 76,2%; II. 65%; III. 59,7%;

Živnostenská: I. sbor 64,8%; II. 63,6%; III. 61,5%;

Hornická: I. sbor 70,3%; II. 39,9%.

V mnoha městech byla volební účast v obchodní sekci nulová - v Benátkách nad Jizerou, Úpici, Hořicích, Sobotce, Jičíně, Mladé Boleslavi, Libochovicích, Mnichově Hradišti a Jilemnici. V živnostenské sekci nebyla účast nulová nikde, ale často se tomu blížila, stejně jako v řadě dalších měst v sekci obchodní.

Podle volebních výsledků a tím i volební účasti lze zhruba stanovit procentuální poměr českých a německých podnikatelů v jednotlivých komorních sekcích a volebních sborech. Ve všech s jedinou výjimkou přesáhla volební účast 50%. Důvodem malé účasti v II. sboru hornické sekce mohly snad být výhrady severočeské uhelné oblasti, kde byli Češi rovněž v menšině, vůči práci liberecké komory (viz žádosti Ústí nad Labem a Teplic o zřízení nové OŽK z roku 1890).

Jak je zřejmé z protokolu schůze liberecké komory konané měsíc po volbách, vedení komory se na volby pečlivě připravilo. Byl ustaven volební výbor, který měl učinit potřebná opatření k zajištění jednotné volby německého obyvatelstva. Tomuto výboru předsedal poslanec říšské rady Alois Junke. Dle hodnocení vedoucích představitelů komory se ve všech kruzích německého voličstva projevilo pochopení pro politický a národní význam komorních voleb. Zvýšil se procentuální podíl německého voličstva v jazykově smíšených oblastech - z 28,6% při volbách v roce 1894 na současných 51,6 %, což je potěšující.³⁴⁾ Pro poctu byly vyjmenovány

32. Ministerstvo obchodu rozhodlo (14. XI. 1888 č. 42 813), že v tomto ohledu není třeba změny volebního řádu, neboť ono usnesení leží v mezích dotyčných ustanovení volebního řádu. SÚA, f. Vídeňského ministerstva obchodu, i. č. 215, sg. 4/E, k. 413, Zpráva komise pro obecní a okresní záležitosti o návrhu poslance Dr. K. Pippicha a soudruhů v příčině volebního práva v OŽK království Českého, č. 163 sněm./1890.

33. Tamtéž.

34. SÚA, f. Vídeňského ministerstva obchodu, i. č. 14, sg. 6, k. 67, č. 11 964/97, Protokol řádné schůze OŽK v Liberci 27. I. 1897.

všechny smíšené okresy v pořadí podle volební účasti - od Králík (Grulich) s 98,8% po Dvůr Králové s 51,6%. Výsledek byl velmi oslavován, zdůrazňovalo se, že všichni zvolení obdrželi absolutní většinu hlasů. O českém bojkotu voleb ovšem v protokolu není ani zmínka. Závěrečné usnesení schůze zcela jednoznačně dokresluje německý pohled na věc: *OŽK vyslovuje nejupřímnější uznání a vřelý dík všem osobám a korporacím, které přispěly k provedení těchto voleb, jež znovu posílí německou povahu komory* (podtrhl T. J.) ..., *zvláště Všeobecnému německému výboru a jeho předse-* *dovi, poslanci říšské rady Dr. Aloisu Junkemu, za jeho obětavost... ve službě společ-* *né dobré věci* (podtrhl T. J.).³⁵⁾

Z tohoto záznamu je zřejmé, že v chápání Němců v obvodu liberecké komory zcela ustoupilo do pozadí prvotní a základní zaměření obchodních a živnostenských komor na hospodářské úkoly, a naopak stále více bylo zdůrazňováno hledisko národnostní. Rozpory bohužel nezůstaly v hranicích čestného měření sil, ale vedly k stále zřetelnějšímu stranickému postupu vedení komory ve prospěch německých podnikatelů. Postupně se liberecká OŽK také větší měrou zapojovala do politického dění.

Zasahování komory do politických záležitostí

Jedním z příkladů může být vývoj kolem **tzv. jazykových nařízení** rakouské vlády v roce 1897. Vláda se pokusila dát větší prostor češtině v úředním styku, ale narazila na tvrdý odpor českých Němců. Vedení liberecké komory v této souvislosti zaslalo oběma komorám říšské rady petici proti jazykovým nařízením. Tato petice požadovala zrušení jazykových nařízení pro všechny zájmové oblasti, jež spadaly do působnosti komory, tj. veškeré hospodářské poměry. Velmi zajímavé, ale na druhou stranu i příznačné je, že petici sepsalo a podalo vedení komory v jejím jménu, ale bez jejího souhlasu. Komoře byla celá věc dána na vědomí na schůzi až o měsíc později k dodatečnému schválení. Příznačná je i odpověď členstva komory, kterou na uvedeně schůzi přednesl Jacob Mahla z Jablonce: *... jsme předsednictvu zavázání vděčností za to, že z vlastní vůle učinilo tento krok. ... vyšší místa snad přesvědčí (petice), že jazykovými nařízeními budou německé provincie Rakouska těžce dotčeny i po hospodářské stránce* (podtrhl T. J.). *Rakouský průmysl se nepotřebuje podílet na společném utrpení, a byla to právě jazyková nařízení, jež zde vyvolala velké obavy. Doufám, že díky petici ... nejvyšší místa nahlédnou, že je zbytečné takovými nařízeními narušovat snahy o pozvednutí rakouského průmyslu* (podtrhl T. J.). *Prosím, abyste vyjádřili dík předsednictvu tím, že povstanete.* (Účastníci schůze se s živým souhlasem zvedají z míst.)³⁶⁾

Je zcela zřejmé, že vedení komory si bylo předem jisto souhlasem členstva, když bez jeho vědomí zaslalo petici říšské radě. Dokládá to jednotný vyhraněný postoj českých Němců na severovýchodě Čech v otázce zrovnoprávnění Čechů, postoj, který se v následujících letech neměnil k lepšímu.

Tyto názory vyznávali také **poslanci**, kteří byli komorou zvoleni do zastupitelských orgánů zemských nebo říšských. Jejich úkoly již dávno nebyly chápány tak jako v době, kdy se o zastoupení komor v parlamentu rozhodlo, tj. se zaměřením

35. Tamtéž.

36. SÚA, f. Vídeňského ministerstva obchodu, i. č. 14, sg. 6, k. 67, č. 35 311/97, Okresní hejtman v Liberci místodržitelství v Praze 15. VI. 1897; k. 68, č. 41 653/97, Protokol řádné schůze OŽK v Liberci 23. VI. 1897.

na čistě hospodářské záležitosti. Na přelomu století se téměř jednoznačně zdůrazňovalo hledisko národnostní. Tito poslanci se tím ani netajili. Například Julius Pfeifer, továrník z Rumburka, zvolený 23. X. 1897 libereckou komorou za poslance říšské rady, věnoval zhruba jednu třetinu svého děkovného proslovu národnostní otázce. Mimojiné řekl: ... *Mé názory a přesvědčení v národních, hospodářských a politických otázkách se shodují s hlavními zásadami německé pokrokové strany (Souhlas) ... Jako poslanec komory ... v současné velmi těžké situaci německého národa dle svého národního cítění vezmu v úvahu především otázku národní* (podtrhl T. J.) *a zařadím se do pevného šiku našich věrných německých poslanců, abych spolu s nimi bojoval proti oněm neblahým útokům na německý národ v Rakousku (Souhlas), proti útokům, které by mohly otřást základy našeho státu. Najdete mě ... i mezi těmi, kteří budou pracovat pro to, aby tato tak draze vykoupená jednota Němců v Rakousku přetrvávala i tehdy, až zase jednou přijdou jiné, lepší časy pro nás, Němce v Rakousku (Bravo!).*³⁷⁾

Lze předpokládat, že J. Pfeifer svým slovům dostal a že liberecká komora, navzdory svému dle zákona čistě hospodářskému zaměření, tak podpořila německou stranu v rakouském parlamentu.

Jako důležité středisko českých Němců působilo v době na přelomu století celé město Liberec (Reichenberg). V městě převažovalo německé obyvatelstvo, úřady byly tedy také německé. Jejich kroky v letech na konci 19. století a v dalších jen přispívaly k vyhraňování nedobrych vztahů mezi Němci a Čechy v oblasti. Od 1. ledna 1898 například liberecký městský úřad přestal přijímat česky psaná podání a vracel je s odůvodněním, že jim nerozumí. Sbor obecních starších se usnesl, že jednacím řečí městské rady, jmenovaného sboru a městských úřadů v Liberci je němčina. Uvedené usnesení sice místodržitel zrušil, ale Liberečtí údajně podali proti tomuto rozhodnutí stížnost, o níž ještě v roce 1911 nebylo rozhodnuto. Magistrát tak mohl česká podání dál nerušeně vracet a pokládat je za nepodaná. V pozdější době svůj postup zostril tím, že již ani neotvíral česky adresované poštovní zásilky a vracel je s poznámkou na obálce *Zurück, weil nicht nach Reichenberg*

*adressiert.*³⁸⁾

K tomuto postupu magistrátu se připojila i OŽK v Liberci, která rovněž přestala českou korespondenci přijímat, a to nejen od soukromníků, ale i od úřadů v českých oblastech.

Skutečný poměr sil Čechů a Němců, posuzováno podle hospodářského hlediska a obvodů jednotlivých českých OŽK, vypadal dle sčítání lidu v roce 1900 takto.³⁹⁾

37. SÚA, f. *Vídeňského ministerstva obchodu*, i. č. 14, sg. 6, k. 68, č. 66 028/97, Protokol schůze OŽK v Liberci 23. X. 1897.

38. SÚA, f. *Národní rady české*, i. č. 263, k. 488, č. J 128 z 21. XII. 1911, Výstřižek z neurčených novin z 1. X. 1911.

39. SÚA, f. *Vídeňského ministerstva obchodu*, I. Č. 114, sg. 6, k. 231, č. 2 017/1908, Petice o zřízení OŽK v Hradci Králové z 21. XI. 1907.

Obvod OŽK	Samostatných výrobců					
	s obcovací řečí českou			s obcovací řečí německou		
	průmysl	obchod	celkem	průmysl	obchod	celkem
Praha	50 450	32 884	83 334	2 180	1 694	3 874
Plzeň	14 167	7 290	21 457	4 801	2 202	7 003
Č. Buděj.	11 796	5 662	17 458	3 432	1 494	4 926
Celkem	76 413	45 836	122 249	10 413	5 390	15 803
Liberec	25 390	11 111	36 501	40 891	18 052	58 943
Cheb	1 506	773	2 279	24 884	14 115	38 999
Celkem	26 896	11 884	38 780	65 775	32 167	97 942
V celém král. Českém	103 309	57 720	161 029	76 188	37 557	113 745

Na základě těchto údajů je zajímavé porovnávat počet členských míst v jednotlivých komorách.⁴⁰⁾

OŽK	Počet			
	českých		německých	
	obch. a živn.	členů kom.	obch. a živn.	členů kom.
Praha	83 334	32	3 874	16
Plzeň	21 457	27	7 003	15
Č. Budějov.	17 458	24	4 926	-
Liberec	36 501	-	58 943	48
Cheb	2 279	-	38 999	34
Celkem	161 029	83	113 745	113

Z tabulky je zcela zřejmý nepoměr mezi počtem obchodníků a živnostníků - tedy *komorních voličů* - určité národnosti a počtem skutečných členů komor. V Praze měla německá menšina větší zastoupení, než by odpovídalo její síle, podobně tomu bylo v Plzni s procentuálně poněkud vyšším počtem německých podnikatelů. Česká menšina v chebském obvodu, procentuálně silnější než německá menšina v obvodu pražském, neměla žádné zastoupení, stejně tak německá menšina v budějovickém obvodu. Nejvýraznější nepoměr ale je zřetelný v komoře liberecké. Čeští obchodníci a živnostníci tvořili přibližně 38% (tedy menší díl než měli Češi v celkovém počtu obyvatel obvodu) podnikatelstva libereckého komorního obvodu, ale zastoupení v komoře neměli žádné.

40. Tamtéž.

Už sama tato skutečnost musela vyvolávat nespokojenost českých interesentů, kteří tak neměli možnost nijak zasahovat do řízení práce komory. Protesty pak sílily úměrně s tím, jak německé vedení komory svého postavení zneužívalo v hospodářské oblasti. Spory dosáhly svého vrcholu v prvních letech 20. století. V té době se začaly projevovat podobné nesrovnalosti také v dalších obchodních a živnostenských komorách, například v Plzni, Olomouci a v Brně. Tyto události budou vyžadovat ještě další podrobné studium.

Resumé:

Recently, more attention is paid to economic nationalism during the last decades of the Habsburg monarchy. This study deals with the Czech-German relations in the field of economic corporations in the period of Austro-Hungarian Empire, especially the Chambers of Commerce. The dispute was most obvious in the North-East Bohemia, in the region of the Chamber of Commerce of Liberec. Its roots lay in the national and political state of Habsburg monarchy in the last decades of the 19th century but they were also reflected in the activities of the above mentioned chamber, which lead to the need of establishing a new chamber for the Czechs who lived in the region.